

אוצה החידות והדיעות בהלכות שבת

ע"י

הרב ברוך רימר
הרב מאיר שולביץ

חידודים לעורר ידיעת הלכות שבת

השחלת שרוכים בנעליים

חידוד. ישראל מאיר בנו הקטן של הרב גרין ואוריאל בנו הקטן של הרב דויטש הוציאו בליל שבת, כל אחד בביתו, את השרוכים מהנעליים של אביו. לרב דויטש מותר להחזיר את השרוכים לנעליו ולרב גרין אסור. מדוע? (לשניהם אותו סוג של נעליים ומדובר בהחזרת אותם שרוכים שהיו בנעליים בכניסת השבת). תשובה.

בסי' שיז סעיף ב' מבואר שאם יש טורח בהחזרתו אסור, וא"כ י"ל דאצל הרב גרין יש טורח בהחזרת השרוכים ולכן אסור להחזירם, לעומת זאת אצל הרב דויטש אין טורח בהחזרתן ולכן מותר.

טלטול תנורי חמום.

חידוד. בבית משפ' ויידר ובבית משפחת גורן דלק בשבת תנור חשמלי לחימום הבית, לאחר הסעודה בליל שבת רצה כל אחד מהם להעביר את התנור, בעודו פועל, ממקום האכילה לחלק אחר של החדר בה הוא התכוון לשבת וללמוד עם בנו. לרב ויידר מותר לעשות זאת, אך לרב גורן אסור, מדוע? (בשני התנורים לא היה חשש שמא עם העברתם ייצא התקע המהבר אותם להשמל מהשקע בקיר). תשובה.

בספר שולחן שלמה (סי' ש"ג אות יג) כתב דבתנור חימום שיש בו חוטים מתאדמים כאש אסור לטלטלו. וא"כ י"ל שאצל הרב ויידר מותר לטלטל את התנור חשמל שרגיל לטלטל אותה ממקום למקום, אולם אצל גורן אין הדרך לטלטל אותה ממקום למקום וגם שיש בה חוטים המתאדמים באש ולכן אסור לטלטלו.

כותב את אחת

חידוד. ר' אברהם ור' יצחק כתבו בשבת בשוגג (כל אחד לחוד) את האות 'ל' של המלה ישראל (ובכך השלימו את התיבה). כיצד ייתכן שר' אברהם חייב חטאת על כתיבה זו ור' יצחק עבר על איסור תורה אך אינו חייב חטאת? (כתבו באותו כתב, אותה עט, על אותו סוג נייר וכוונתם הייתה להשלים את המילה ישראל). תשובה.

ברש"י שבת (קד ע"ב ד"ה והשלימה) מבואר שר' אברהם חייב חטאת כיון שהשלים אחד מכ"ד ספרי הקודש, משא"כ ר' יצחק שהשלים ספר חול שעבר על איסור תורה אך אינו חייב חטאת, וע"י במנחת חינוך (מוסף השבת אות ב) שלדעת הרמב"ם אין חילוק בין אם השלים ספר קודש או ספר חול.

קיפול בגדים

חידוד. ר' יוסי ור' יהודה לבשו בליל שבת חולצות לבנות חדשות, אותם קבלו ביום שישי. לפני שהלכו לישון הם רצו לקפל את החולצות בסדר קיפולם הראשון, כדי שלא יתקמטו, עד שילבשו אותן בשבת בבוקר. לר' יוסי מותר לקפל את החולצה ולר' יהודה אסור. מדוע? (אותן חולצות, אותו קיפול ובאותה צורה). תשובה.

קיפול בגדים מיישר את הקמטים שבהם וזה נראה כמתקן מנא ולכן חז"ל התירו לקפל בגדים בשבת רק בהתקיים כל ארבעת התנאים הבאים: א. הבגדים צבעם לבן. ב. הבגדים עדיין לא עברו כביסה. ג. אין לו בגדי שבת להחליף. ד. מקפלים על מנת ללבושם בו ביום בשבת. דרך הקיפול שהותר הוא בהתקיים שני התנאים הבאים: א. המקפל יהיה אדם אחד ולא שניים. ב. הקיפול ייעשה בידו באוויר, ללא הנחת הבגד במהלך הקיפול על שולחן, ספסל וכד'. (סימן ש"ב, סעיף ג', מ"ב ס"ק י"ב - ס"ק י"ז). לשאלתנו, לר' יוסי אין חולצה

אחרת לשבת ומאחר וכל שאר התנאים דלעיל מתקיימים, מותר לו לקפל את חולצתו החדשה. לר' יהודה יש חולצת שבת אחרת בארון ולכן אסור לו לקפל את החולצה שלבש.

בורר, חיזוד.

חיזוד. בבית המדרש הייתה על השולחן ערימה של 15 ספרים המונחים זה על זה. בשבת לקחו, ר' מאיר ור' בנימין, כל אחד הוריד את הספרים שמעל הספר שרצה ולקחו. ר' מאיר יכול ללמוד בספר גם לאחר זמן, ר' בנימין חייב ללמוד בו לאלתר. מדוע? (הספרים שונים וניכרים זה מזה)

תשובה

כאשר מונחת לפניך ערימה של חפצים זה על זה, והם שונים וניכרים זה מזה, אם תסלק את כל החפצים העליונים כדי להגיע לחפץ התחתון, אין בזה מלאכת בורר מאחר ואין תיקון בחפץ שלמטה והוי מלאכה שאינה צריכה לגופה, ובמינים שונים הניכרים בפני עצמן זה ספק בורר ובדרבנן אין להחמיר בספק. אך אם מעוניין לקחת ספר מאמצע הערימה יש בזה איסור בורר שהרי הספר מעורב עם הספרים שתחתיו וזו מלאכה הצריכה לגופה (סימן שי"ט, סעיף ג', בה"ל ד"ה 'לאכול מיד'). לשאלתנו, ר' מאיר לקח את הספר התחתון ואין בזה משום בורר ור' בנימין לקח ספר מאמצע הערימה וחייב לעיין בו לאלתר.

גמר מלאכה בביטול.

חיזוד. ר' אהרן ור' חיים מקפידים לעשות בשבת בבוקר קידושא רבה כשעה לפני הסעודה ולאכול בקידוש זה דגים מלוחים, כל אחד מהם קנה בשוק דג מלוח, שבגלל מליחותו אינו ראוי לאכילה כמו שהוא. בשבת בבוקר לקחו ר' חיים ור' אהרן, כל אחד בביתו, כוס (כלי שני) ובו מים בחום של יותר מיד סולדת בו, והדיחו (ושטפו) בו, כל אחד בביתו, את הדג המלוח שברשותו, ובכך הכשירו את הדגים לאכילה. ר' אהרן עשה בכך איסור תורה ולר' חיים מותר לעשות זאת, (אמנם ראוי שיחמיר שלא לנהוג כך למעשה), הביצד?

תשובה.

"ל דר' אהרן קנה דג אשר א"א לאוכלו ללא הדחה בחמין, והדחתן היא בישול, וחייב חטאת. ואילו ר' חיים קנה דג שאפשר לאוכלו גם ללא הדחת מים חמים, ולכן מותר לו להדיחן מכלי שני, אך אין ראוי לעשות כן. דז"ל המשנ"ב (שיח ס"ק לו), על מש"כ השו"ע "חוץ מן המליח הישן", דג מלוח של שנה שעברה וקוליים האיספנין הוא שם דג שאוכלין אותו מחמת מלחו ע"י הדחה בחמין וע"כ אפילו הדחה נמי לא שזהו גמר מלאכתן והוי בישול ואיתא בגמרא דאם הדיחן בחמין חייב חטאת והנה כמה אחרונים כתבו דטבע של אלו הדברים שאין יכולין לאכול כ"ז שלא הודח בחמין וע"כ הדחה שלהן חשיבא בישול דמשוי לה אוכל וה"ה שאר דבר מלוח כיוצא בזה שאין יכולין לאכול כלל בלי הדחה. אבל דברים שיכולין לאכלן ע"י הדחת מים צוננים אין איסור להדיחן בחמין מכלי שני ולפ"ז דג מלוח שבמקומנו שנקרא הערינג שיכולין לאכול ע"י הדחת צוננים ולפעמים אף בלי הדחה מותר להדיחו אף במים חמין ומהט"ז משמע דיש לזהר שלא להדיחו בחמין וכן כתב בספר שלחן עצי שטים ובח"א וכן נכון לנהוג למעשה. ע"כ. ויעיין שם בבה"ל ד"ה חוץ.

מים נוטפים מהמזגן

חיזוד. בשבת בצהריים, בבית משפ' וידר, התחילו לטפטף מים מהמזגן לתוך הבית. הרב וידר לקח כלי כדי לקלוט את המים הנוטפים, שם בו כמות מסוימת של נוזל והניח אותו מתחת למזגן. מקרה דומה קרה גם בבית משפ' גורן גם הרב גורן לקח כלי שם בו כמות מסוימת של נוזל והניח אותו מתחת למזגן. לרב וידר אסור לשים את הכלי מתחת למזגן ולרב גורן מותר, מדוע? (אותו כלי, אותה כמות של נוזל, אותה נזילה). (השאלה לפי שיטת הפוסקים האשכנזים שמי המזגן הם מוקצה מדין נולד).

תשובה.

חכמים אסרו לבטל בשבת כלי מהיכנו, כלומר אסור לבטל בשבת את האפשרות לטלטל כלי שהיה מותר בטלטול בכניסת השבת. (סימן רס"ה, סעיף ג'. סימן שי"ג, סעיף ו', מ"ב ס"ק כ'. סימן של"ח, סעיף ח', בה"ל ד"ה "אסור משום שאין וכו'"). לכן אסור לשים מתחת למזגן כלי ריק שיקלוט את המים משום שהכלי יהפוך להיות בסיס למי המזגן המוקצים ואסור יהיה להזיזו. לשים כלי עם מים רגילים שאינם מוקצים, כדי שמי המזגן הנוטפים לתוכו יתבטלו ברוב, אסור כי התערובת במקרה זה תהיה דבר שיש לו מתירין, כלומר במוצ"ש התערובת תהיה מותרת בלי צורך לסמוך על ביטול, ודבר שיש לו מתירין אפילו באלף לא מתבטל, ולכן עדיין יהיה מצב של

ביטול כלי מהיכנו (סימן ש"כ, סעיף ב', מ"ב ס"ק י"ד). הדרכי משה פוסק שדבר שיש לו מתירין אומרים רק בתערובת של מין במינו אבל לא בתערובת של מין בשאינו מינו. לכן אם שמים בכלי נוזל אחר שאינו מים (יין, חלב אקונומיקה וכד') יתבטל הנוזל המטפף מהמזגן בנוזל שבכלי, ואפילו נתרבה האיסור על המותר לבסוף, יהיה מותר כי ניתן לסמוך על המקילים ביורה דעה סימן קל"ד (סימן של"ה, סעיף ד', מ"ב ס"ק ט"ו).

לשאלתנו, הרב וידר שם מים בכלי ולכן אסור לו לשים אותו מתחת למזגן, הרב גורן שם יין בכלי ולכן מותר לו לשים אותו מתחת למזגן. עצה נוספת היא לשים בכלי לפני נתינתו תחת מי המזגן כלי של היתר כגון בקבוק יין וכד' ואז הכלי יהיה בסיס לדבר האסור והמותר, וכשהדבר המותר חשוב יותר, מותר לטלטלו. (סימן ט"ש, מ"ב ס"ק ט').

עוד אפ"ל בסי' שח סל"ד מבואר שאם הטיפות נוטפים במקום ששוהים בו בני אדם, מותר לשים כלי כדי לקלוט את הטיפות וכ"ה בשש"כ ובפסקי תשובות סי' שי אות טז. (והוי גרף של רעי), ולכן לרב גורן שמי המזגן טינפו את ביתו היה מותר לו להניח כלי לקלוט את מי המזגן, משא"כ אצל משפחת וידר שהם לא טינפו את הבית, לכן אסור לו לשים כלי תחת המזגן.

הנאה ממעשה שבת,

חידוד. שמעון וראובן, כל אחד בביתו, בנו כיסא בשבת. בניית הכיסאות כללה איסורי שבת כגון: ניסור העצים במסור, שיופם והחלקתם, הדבקת חלקי הכיסא וצביעתו. באמצע השבוע שלאחר שבת זו החליטו ראובן ושמעון למכור את הכיסאות שבנו בשבת. לראובן מותר למכור את הכיסא שעשה ולשמעון אסור. מדוע? (אותו כיסא, שניהם עשו את אותן מלאכות שבת, במזיד ובאותו אופן).
תשובה.

א] במעשה שבת שנעשה עבור עצמו ולא נעשה למכור מבואר במשנה ברורה (סי' שיח סק"ה) דמותר ליהנות מדמיה של המלאכה ולמוכרו. וא"כ ראובן שעשה את הכסא עבור עצמו ולא למוכרו, ונמלך אח"כ למוכרו, מותר למוכרו, כיון שמתחילה לא נעשה לכך, אולם שמעון שבנה את הכסא על מנת למוכרו, שוב אסור לו למוכרו עולמית.

ב] י"ל דמיירי שכסאו של ראובן התערב בכיסאות אחרים, דבכה"ג מותר לו להינות ממלאכת שבת כמבואר במשנ"ב (שיח ס"ק ה) וז"ל, אם נתערב בשבת אותו דבר שנתבשל במזיד באחרים דעת המ"א דאינו מתבטל ואסור לו בשבת ליהנות מזה דכיון דלמו"ש יהיה מותר לאחרים מקרי דבר שיש לו מתירין דאינו בטל אפילו באלף. וכתב בשער הציון (שם ס"ק יג) "אבל במוצאי שבת מותר להנות לכולי עלמא, דמתבטל אז", ע"כ. א"כ ה"ה בשאר מלאכות, כגון בנידוד" שבנו כיסאות במזיד בשבת. משא"כ כסאו של שמעון לא התערב בכיסאות אחרים, ולכן נשאר באיסורו כמבואר בשו"ע (שיח א) דהמבשל בשבת, (או שעשה אחת משאר מלאכות), במזיד, אסור לו לעולם, יעוי"ש.

נפילת תחבוטת

חידוד. ביום שישי נחבלו ר' שמעון ור' לוי בידם. לשניהם חבשו את היד עם תחבושת עליה נמרחת משחה אנטיביוטית. בשבת בצהרם נפלה התחבושת מהיד של שמעון וכן מהיד של לוי. שניהם הרימו את התחבושת והחזירו אותה למקומה. לר' שמעון מותר להחזיר את התחבושת ולר' לוי אסור. מדוע? (לשניהם אותו פצע, אותה תחבושת עם אותה כמות משחה, והם החזירו את התחבושת באותה צורה).
תשובה.

לר' שמעון מותר להחזיר את התחבושת כיון שהיא נפלה רק על השולחן או מיטה וכדומה ובכה"ג שרי להחזיר. משא"כ אצל לוי אסור להחזיר שנפלה על גבי קרקע ואסור להחזירה כמבואר בסי' שכ"ח ובמ"ב סקפ"א.

עירו ממצקת- חידוד מאי ענא?

חידוד. בסעודת ליל שבת, נשאר מעט מרק בצלחתו של נתנאל וידר, נתנאל ביקש מאמו, תוספת מרק. הגב' ויידר הלכה למטבח, לקחה מרק עם מצקת שהייתה בתוך סיר המרק הרוותח ושפכה אותו על המרק שבצלחתו של נתנאל, שכבר היה צונן לגמרי. מקרה דומה קרה בבית משפ' גורן, שם שפכה הגב' גורן עם המצקת מרק לצלחתו של דודי בנה, שגם בה היה מעט מרק צונן. כיצד ייתכן שלגב' ויידר היה מותר לו לעשות זאת, ולגב' גורן אסור, מדוע? (אותו מרק, היה בכלי ראשון, חום המרק במצקת לפני עירויו היה זהה, המצקת שהתה בכלי הראשון זמן

זהה הראוי להעלות רתיחות).

תשובה

עירוי מכלי ראשון שיד סולדת בו (ובוודאי יד נכווית בו) על נוזל שהתבשל ונצטנן, אסור. (סימן שי"ח, סוס"ק ל"ט). ישנה מחלוקת בדיון מצקת ששואבים איתה מרק מכלי ראשון, יש האומרים שיש לה דין של כלי ראשון ויש האומרים שיש לה דין של כלי שני, ויש להחמיר לראותה ככלי ראשון רק אם שהתה בכלי ראשון עד שהנוזל שבתוכה יעלה רתיחות (שם, מ"ב ס"ק פ"ז, וכן סימן רנ"ג, סוס"ק פ"ד). ויש לומר שהכח לתת למצקת דין של כלי ראשון יהיה כאשר היא נמצאת בתוך כלי ראשון העומד על האש, אך אם הכלי הראשון הורד מהאש תחשב המצקת השרויה בו רק ככלי שני, וכל שכן כך הדין אם המרק הועבר מכלי ראשון לכלי שני, למרות שחום המרק בשלושת הכלים (ראשון על האש, ראשון שהורד מהאש, כלי שני) יהיה זהה.

"ל דגב' ויידר נטלה את המרק במצקת מכלי ראשון שלא עמד על האש, ולכן היה מותר לה להערתו על שאריות המרק של בנה. משא"כ גב' גורן נטלה מרק במצקת מכלי ראשון שעמד על האש, ולכן היה אסור לה לצקת על שאריות המרק של בנה. (עי' מ"ב ס" רנג סקפ"ד). כמבואר בחזו"א או"ח (ס' קכב סק"ג, ד"ה סדר כלי הסעודה), וכן כתב בשו"ת אור לציון (ח"ב סימן ל תשובה יז). לחלק בין שואב מקדרה שעל גבי האש שדינה של המצקת ככלי ראשון, לבין שואב מקדרה לאחר שהוסרה מהאש שדינה ככלי שני.

טלטול שקית אספה

חידוד - שקית פח אשפה, טלטולה ופינוייה מהבית. א. בבית משפ' גרין ובבית משפ' באום התמלאו שקיות האשפה בליל שבת, הגב' גרין והגב' באום לקחו כל אחת דבר של היתר, שחשוב יותר משקית האשפה, הניחו אותו עליה וטלטלו אותם ביחד למקום שרצו. לגב' באום מותר לעשות זאת ולגב' גרין אסור, מדוע? (אותן שקיות, אותה תכולה, לא היה ריח רע, אותו צורך פינוי).

תשובה.

[א] אצל גב' באום רוקנו את הפח מתכולתו לפני כניסת השבת ורק בשבת הניחו בו פסולת וכיון שכעת זו מעורב מאיסור והיתר לכן מותר לטלטל את הפח כולו ולרוקנו בחוץ. משא"כ אצל משפ' גרין שכבר שמו פסולת לפני שבת הרי דינה כבסיס לדבר האסור ואסור לנערה כדי לפנות בה מקום.

[ב] י"ל דלגב' באום לא היה אפשרות להוציאו כלאחר יד ובשינוי או דרך טלטול מן הצד. ולכן היה מותר לה ע"י דבר היתר. משא"כ לגב' גרין היה אפשרות להוציא כלאחר יד ובשינוי או דרך טלטול מן הצד. ולכן היה אסור לה אפילו ע"י דבר אחר. יעויין א"ר סקס"ב בתירוץ השני, וכ"ה כדבריו ברשב"א (שבת קמ"ג ע"א) בענין מסלק הטבלא ומנערה.

ג - עוד י"ל דלגב' באום לא היה אפשרות להוציאו על ידי נכרי או קטן. ולכן היה מותר לה ע"י דבר היתר. משא"כ לגב' גרין היה אפשרות להוציא ע"י נכרי וקטן. ולכן היה אסור לה ע"י דבר אחר.

שימוש מהשמן הנטאר מהדלקת נרות בשבת

חידה. - שימוש בשמן שנותר מהדלקת הנרות, גב' כהן וגב' לוי, שתי שכנות המדליקות נרות שבת בשמן זית זך. איך יתכן מקרה שבלייל שבת לאחר שכבו הנרות (זמן רב אחרי צאת הכוכבים), יהיה מותר לגב' לוי להשתמש בשמן שנותר לצורך סלט הירקות שהכינה ולגב' כהן יהיה אסור. שתיהן לא עשו כל תנאי והן משתמשות באותו שמן.

תשובה.

[א] אם חל שבת לאחר יו"ט וגברת לוי הדליקה נרות יו"ט בליל יו"ט דאין כאן מיגו דאיתקצאי ולכן מותר אצלה להשתמש בנותר של השמן זית. ואילו לגברת כהן שהדליקה את הנרות מבעוד יום הרי השמן אסור משום מיגו דאיתקצאי לבין השמשות.

[ב] - י"ל דאצל גב' לוי השמן נטף ישר לתוך שמן או הסלט, ועי"ז התבטל. ולכן מותר באכילה. משא"כ אצל גב' כהן לא נטף השמן ישר לתוך שמן או הסלט, ולכן הוא מוקצה, ואסור באכילה.

בורר בשכבות, חיזוד

שאלה. - ר' חיים ור' משה הניחו על השולחן, בליל שבת, כל אחד בביתו, קערה מזכוכית ובה שלוש שכבות של ירקות, שכבה של עגבניות "שרי" בתחתית, עליה שכבה של עלי חסה ועליה שכבת רצועות של פלפל כתום.

לאחר שהקערה הייתה על השולחן, החליטו ר' חיים ור' משה (כל אחד בביתו) להוציא עגבניות "שרי" מהקערה כדי לשומרן לסעודה שלישית. על מנת לעשות זאת הוציא כל אחד מהם חלק משכבת הפלפל (וכך הגיע לשכבת החסה) ואז הוציאו חלק משכבת מהחסה ואז הגיעו לשכבת העגבניות והוציאו את חלקן. למחרת שאלו רב האם מותר היה להם לעשות זאת, ומשמע הרב את הפרטים פסק כי לר' חיים היה מותר ולר' משה היה אסור. מדוע? תשובה.

לרבי חיים שהשאיר את הכל לסעודה שלישית וגם רוצה לאכול את כל סוגי הירקות בסעודה שלישית מותר לו לעשות זאת, משא"כ לר' משה שרצה לאכול חלק מהירקות כבר בסעודת הבוקר או שאינו רוצה לאכול בסעודה שלישית את כל הירקות הרי בשבילו אסור לעשות כן. וכדאיתא בפמ"ג.

מעשה עבת ע"י קטן, חידוד

שאלה - בבית משפ' ויידר שכחו להדליק את המזגן בשבת. דוד ילד בן 7, שהיה קשה לו לשאת את החום ששרר בבית הדליק את המזגן. מקרה דומה, באותה שבת, היה בבית משפ' גורן שם הדליק את המזגן נתנאל ילד בן 5. לבני משפ' ויידר מותר להנות מהמזגן, אך לבני משפ' גורן אסור והם צריכים לפתוח את חלונות הבית. מדוע? (בני המשפחות באותם גילאים, אותם מזגנים וכולם בריאים). תשובה.

במג"א סי' שכה סק"ב הובא בבה"ל שם ד"ה א"י דאם הקטן הדליק לצורך עצמו הרי מותר ליהנות מהמלאכה ולכן אצל משפחת ויידר שהקטן עשה זאת לצורך עצמו מותר ליהנות מהמלאכה אולם אצל משפחת גורן שעשה את המלאכה לדעת אביו אסור ליהנות מהמלאכה בשבת. וראה בפסקי תשובות סי' שיח אות יא.

בסיס לדבר המותר האסור.

חידוד. בבית משפ' הרב וייס מדליקים בערב שבת, על שולחן השבת, נרות שבת בפמוטי כסף העומדים על מגש כסף. על מנת לאפשר לרבנית להוריד אחרי הסעודה את המגש עם הנרות (אחרי שהם יכבו) כדי שתוכל להכין את השולחן לסעודת יום השבת, הניח הרב וייס על המגש, מבעוד יום, בקבוק יין. בדיוק כך נהגו גם בבית משפחת הרב גורן. לרבנית וייס מותר להוריד את המגש עם הפמוטים מהשולחן לאחר שיכבו הנרות, אך לרבנית גורן אסור, מדוע? (אותן פמוטי כסף, אותן נרות, לשתי המשפחות היה רק בקבוק יין אחד אותו הניחו על מגש הכסף). תשובה.

א] בספר שבות יצחק (פט"ז אות ח) הביא בשם הגרי"ש אלישיב דאם הדרך להניח דבר היתר באופן חד פעמי הרי אסור לטלטלו גם לאחר שיכבו הנרות, משא"כ ברגילות להניח על המגש דבר היתר מותר לטלטלו אחר כך. והוא כדברי הפמ"ג שההיתר הוא משום שלפעמים מניח עליו דברים אחרים.

ב] - י"ל דבבית משפחת ויס השאירו את היין על המגש עד אחרי כניסת השבת, כך שבבין השמשות בכניסת השבת היה המגש בסיס לדבר האסור והמותר, ולכן מותר להוריד את המגש מהשולחן. משא"כ בבית משפחת גורן נטלו את היין לפני בין השמשות, כך שבכניסת השבת היה המגש בסיס למוקצה בלבד. ולכן אסור לטלטלו. כמבואר ברמ"א ז"ל (שי ח).

- פריסת ניילון על כביסה

חידוד. בשבת בצהריים החל לרדת גשם. לגב' גרין ולגב' באום שכנתה, בגדים תלויים על חבלי הכביסה. גב' גרין וגב' באום לקחו כל אחת יריעת ניילון, ופרסו אותה על חבלי הכביסה כדי להגן על הבגדים מהגשם. לגב' גרין מותר לעשות זאת ולגב' באום אסור. מדוע? (יריעות הניילון זהות, מצב וכמות הבגדים התלויים זהה, צורת הנחת הניילון על החבלים זהה) תשובה.

אצל גב' גרין היו הכבסים כבר יבשים מלפני השבת והבגדים מותרים בטלטול לכן מותר לפרוס ניילון להגן עליהם מפני הגשמים, אולם גב' באום שהיו הכבסים בתחילת השבת רטובים דהוי מוקצה אסור להורידם בשבת ולכן גם אסור לפרוס יריעת ניילון להגן על בגדים אלו.

כיור שנסתם,

חידוד. בבית משפ' ויידר נוצרה בליל שבת סתימה בצינור היוצא מן הכיור. הסתימה הייתה סתימה גמורה והיא לא אפשרה את שטיפת הכלים לצורך סעודת יום השבת. מקרה זהה קרה בליל שבת בבית משפ' גורן. לרב ויידר מותר לקחת משאבת גומי (פומפה) ולפתוח את הסתימה בצורה שההלכה מתירה לעשות זאת, לרב גורן אסור לפתוח את הסתימה. מדוע? (אותה סתימה, אותו כיור) תשובה.

בסימן שלו מבואר דאינו מותר לפתוח הסתימה אלא לצורך גדול, ואצל הרב ויידר שהיה צורך גדול כגון שאין ברשותו אלא בית הכסא אחד וכדומה מותר לפתוח משא"כ אצל הרב גורן שהיה לו עוד אפשרויות ולא היה זקוק כלל לכיור.

מוקצה מחמת חסרון כיס

חידוד-בבית משפ' גרין נפל בשבת שעון קיר ונשבר. מקרה דומה קרה בבית משפ' באום. ילדי המשפחות רצו לשחק בשברי השעונים בשבת. לילדי משפ' גרין מותר ולילדי משפ' באום אסור. הכיצד? (אותם שעונים, שניהם מוקצה מחמת חסרון כיס, שניהם נשברו בצורה זהה ואינם ניתנים לתיקון) תשובה.

- י"ל דמיירי דבבית משפחת גרין אין השעון קיר מיועד רק להסתכל עליו. אלא לעיתים גם מטלטלים אותו ממקום למקום, ואין מקפידים שלא לטלטלו. לכן אין דינו כמוקצה מחמת חסרון כיס. משא"כ אצל משפחת באום השעון קיר מיועד רק להסתכל עליו לראותם בלבד לנוי ויופי. אזי כיון שמקצה להם מקום, וחס עליהם שלא לטלטלם ממקומם, מחמת יקרותם או חשיבותם בעיניו, הרי הם בכלל מוקצה מחמת חסרון כיס, והגם שלעתים רחוקות מטלטלם ממקומם כדי לנקותם או להראות חזותם לאחרים או מחמת כל סיבה אחרת. כי מוקצה מחמת חסרון כיס אינו נמדד לפי ערך שווי כספי, אלא לפי ערך יקרות והחשיבות של החפץ בעיני בעליו, וכמבואר במג"א סק"ג, הו"ד בקצרה במשנ"ב סק"ו.

עוד י"ל דמיירי דילדי משפחת גרין הם עדיין בגיל קטן שלא הגיעו לחינוך, לכן מותר להם לשחק בשברים. משא"כ ילדי משפחת באום, הם בגיל חינוך, לכן אסור להם לשחק בשברים.

מטאטא שנשבר, חידוד.

שאלה-בבית משפ' ויידר התפרק או נשבר המקל של המטאטא בשבת. כך קרה גם בבית משפ' גורן. לבני משפ' גורן מותר להשתמש במטאטא ללא המקל ולבני משפ' ויידר אסור, הכיצד? (אותו סוג של מטאטא, התפרק בצורה זהה) תשובה.

[א] בני משפחת גורן השתמשו בימי החול במטאטא בלי המקל ולכן גם בשבת מותר להם להשתמש במטאטא ללא המקל. משא"כ אצל משפחת ויידר שלא השתמשו מעולם במטאטא בלי המקל אסור להם להשתמש במטאטא ללא המקל.

[ב] - י"ל דמיירי דבבני משפחת גורן אין מי שיכול הוא בעצמו או מי מבני ביתו הסמוכים אליו לתקן הכלי כהוגן ולהחזירו לקדמותו, וצריך לכך 'אומן', לכן לא גזרו שמא ילך אצל אומן לתקנו. ולכן מותר להם להשתמש בו. משא"כ בבית משפחת ויידר יש מי שיכול הוא בעצמו או מי מבני ביתו הסמוכים אליו לתקן הכלי כהוגן ולהחזירו לקדמותו, ויש חשש שיתקנו. ולכן אסור להם להשתמש בו.

[ג] - עוד י"ל דבבית משפחת גורן נאבד חלק מחלקי הכלי או ברגי ההברגה. לכן כיון שצריך לרכוש את החלק החסר אצל האומן (כי אין לו בביתו חילופו), אין עליו איסור טלטול, אם עדיין ראוי הכלי לאיזה שימוש כלשהו. משא"כ בבית משפחת ויידר לא נאבד שום חלק, ולכן יש חשש שיתקנו. ולכן אסור להם להשתמש בו.

[ד] - עוד י"ל דמיירי דבבית משפחת גורן שנשבר המטאטא כשהוא בידו, לכן רשאים להמשיך להשתמש בו, כדין כל מוקצה שנמצא בידו בהיתר, שרשאי להמשיך טלטולו עד שמניחו, כמבואר בשו"ע (סימן ש"ח סעי' ג') ומשנ"ב שם (סק"ג). משא"כ בבית משפחת ויידר נשבר המטאטא לא כאשר היה בידו, והוא מוקצה, ואסור בטלטול. יעויין בכל זה בפסקי תשובות (שיג ס"ק יג).

בסיס לדבר האסור הנעשה ע"י אורח.

חידוד. ר' יעקב ובני ביתו התארחו בשבת בבית משפ' גורן וקבלו חדר לשימושם. לפני הדלקת נרות שבת לקח ר' יעקב כסא העמיד אותו בפנינת החדר ושם עליו את ארנקו, ואת הטלפון הנייד שלו ושאר מוקצים שהיו לו מתוך כוונה שהם יישארו על הכסא עד מוצאי שבת. בשבת בצהריים הגיעו בהפתעה אורחים נוספים לבית משפ' גורן והתעורר ויכוח האם מותר לרב גורן להוריד את המוקצים מהכסא, בצורה המותרת (טלטול מהצד או טלטול בגופו בשינוי) ולהשתמש בכסא, או שמאחר ובבין השמשות היה על הכסא מוקצה מתוך כוונה שיישאר שם עד מוצאי שבת, הפך הכסא לבסיס לדבר האסור ואסור להשתמש בו גם כשהמוקצה כבר לא עליו (כדין בסיס).

מקרה דומה היה באותה שבת בבית משפ' באום, בביתם התארחו ר' יוסף וב"ב וקבלו חדר לשימושם, וגם הוא, לפני הדלקת נרות שבת, לקח כסא, הניח אותו בפנינת החדר ושם עליו אותם הפריטים כנ"ל מתוך כוונה שישארו עליו עד מוצאי שבת. גם למשפ' באום הגיעו אורחים בהפתעה והם זקוקים לכיסא שבחדרו של ר' יוסף, כיצד ייתכן שהכסא בבית משפ' גורן הפך להיות בסיס לדבר האסור ואין אפשרות לטלטלו ולהשתמש בו, לעומתו הכסא בבית משפ' באום לא הפך לבסיס ומותר לרב באום להוריד את חפצי המוקצה ממנו בצורה המותרת, ולהשתמש בו, מדוע? (הרב גורן והרב באום לא ידעו שאורחיהם יניחו דברי מוקצה על הכסאות).
תשובה.

החילוק אפ"ל. אצל משפחת גורן כיון שהאורח הניח חפצי מוקצה ע"ג הכסא כיון שהבעל הבית מסכים לכך ואין בידו קפיידא על כך, אם כן הרי הוא עושה את הכסא של בעל הבית לבסיס לדבר האסור. אולם אצל משפחת באום כיון שאין דעת בעל הבית נוחה מכך ממילא אין חפציו נעשים בסיס. וראה בזה במ"ב סי' שט סקכ"ז, וכע"ז ראה בתוס' רע"א למשניות דמאי (פ"ז מ"ב) בהאי חילוקא דאם אין דעת בעה"ב נוחה אין האורח עושה את הדבר בסיס.

עוד י"ל דר' יעקב, שהתארח בבית משפחת גורן, הניח את חפציו המוקצים על הכסא, רק לצורך עצמו, דהיינו לא לתועלת לבעלי הנית משפחת גורן. בזה אמרינו, דאין אדם אוסר את של חברו שלא מדעתו. כמבואר ברמ"א ז"ל (ש"ט ד) שכתב דאם אדם הניח דבר מוקצה על של חברו, לא אמרינו דנעשה בסיס לדבר האסור, דאין אדם אוסר של חברו שלא מדעתו. משא"כ ר' יוסף שהתארח בבית משפחת באום, הניח הניח את חפציו המוקצים על הכסא לטובת בעל הבית. דאז הבסיס נאסר. כמש"כ המשנ"ב (ס"ק כז) דאם עשה כן לטובת חברו ומן הסתם ניחא ליה בזה נעשית הכלי בסיס להנר ואסור לטלטלה כל השבת אף לאחר שנסתלק הנר.

עדשה שנפלה ממטקפיים.

חידוד. לחיים ומשה אותם משקפי ראייה שהעדשות שלהם מחוברות עם ברגים קטנים. לשניהן יצא ביום שישי בורג אחד ממקומו ונפלה עדשה אחת מהמשקפיים ושניהן הרכיבו בשבת בביתם את המשקפיים עם עדשה אחת. חיים עשה בכך איסור ולמשה מותר. מדוע? (לשתייהן ראייה זהה, שני הברגים ושתי העדשות שנפלו נמצאים וניתן לתקן את המשקפיים בקלות).
תשובה.

בסי' שיג מבואר שאם השתמש בימות החול בבורג רפוף בלי חיזוק הבורג הרי הוא יכול להשתמש עם המשקפיים כשעדשה נכנסת בהם בנקל, ולכן למשה שכבר השתמש בהם כך בימות החול מותר גם להשתמש גם בשבת משא"כ לחיים אסור כיון שלא השתמש באופן זה בימות החול. וראה עוד בשש"כ שכתב שאם הדרך להיות רפוי מותר וכהא דהמג"א בסי' שח גבי ספסל שנשמטה רגלו שאם הדרך להיות רפוי מותר. וכן אצל משה שהדרך שהמשקפיים רפויים אצלו מותר, משא"כ אצל חיים שאין אצלו רגילות בזה אסור להשתמש בהם.

לקחת ויטמינים, חידוד.

שאלה - הרב אברהם והרב יעקב ישראל שניהם אברכים בריאים. לאחר שעשו בדיקות דם הציע להם הרופא לקחת מדי יום במשך חודש מספר ויטמינים. לרב אברהם אסור לקחת את הויטמינים בשבת ולרב יעקב ישראל מותר, מדוע? (שניהם בריאים, אותם ויטמינים).
תשובה.

בספר שש"כ פל"ד הערה פה ובשו"ת אג"מ ובאר משה וציץ אליעזר כתוב שאם לוקח ויטמינים כתחליף למיני מזון ה"ז נחשב כמאכל ומותר. ולכן לרב יעקב ישראל שלוקח את הויטמינים כתחליף למיני מזון מותר לקחת את הויטמינים, אולם להרב אברהם שלוקחם כדי לשפר מצב בריאותו הוי בכלל איסור של לקחת תרופות.